

KOMENTARZ do spraw o rozwód

Elżbieta Szczepanowska

pod redakcją

Jacka Ignaczewskiego

KOMENTARZ

do spraw o rozwód

Elżbieta Szczepanowska

pod redakcją

Jacka Ignaczewskiego

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 10 czerwca 2016 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Łamanie

Fotedytor

Projekt okładki i stron tytułowych

Grafos

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni


SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9088-0

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Na wokandzie

Rozdział	Sprawa	Strona	Sędzia referent
1.	Sprawy o rozwód – wprowadzenie	15	Elżbieta Szczepanowska
2.	Przesłanki rozwodu	21	Elżbieta Szczepanowska
3.	Postępowanie w sprawach małżeńskich	77	Elżbieta Szczepanowska
4.	Postępowanie w sprawie o rozwód	95	Elżbieta Szczepanowska
5.	Środki zaskarżenia	189	Elżbieta Szczepanowska
6.	Ponowny proces o rozwód	225	Elżbieta Szczepanowska
7.	Koszty procesu w sprawie o rozwód	238	Elżbieta Szczepanowska
8.	Skutki rozwodu	253	Elżbieta Szczepanowska

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	15
ROZDZIAŁ 1. Przesłanki rozwodu	21
1.1. Zupełny i trwały rozkład pożycia jako przesłanka pozytywna rozwodu	23
1.1.1. Przyczyny rozkładu pożycia	35
1.1.2. Wina rozkładu pożycia przy orzekaniu rozwodu	49
1.2. Przesłanki negatywne rozwodu	55
1.2.1. Sprzeczność rozwodu z dobrem wspólnych małoletnich dzieci	56
1.2.2. Sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego ...	60
1.2.3. Żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia	64
1.2.3.1. Zgoda na rozwód małżonka niewinnego	66
1.2.3.2. Odmowa zgody na rozwód małżonka niewinnego ...	68
ROZDZIAŁ 2. Postępowanie w sprawach małżeńskich	77
2.1. Jurysdykcja w sprawach małżeńskich	78
2.1.1. Jurysdykcja uregulowana w rozporządzeniu Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r.	79
2.1.2. Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich rozpoznawanych w procesie	85
2.1.3. Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym	87
2.2. Uznanie orzeczeń sądów państw obcych w sprawach małżeńskich ...	88
2.2.1. Wzór wniosku o uznanie zagranicznego orzeczenia rozwodowego	92
ROZDZIAŁ 3. Postępowanie w sprawie o rozwód	95
3.1. Legitymacja procesowa	98

3.2. Właściwość i skład sądu	102
3.3. Treść pozwu o rozwód	104
3.3.1. Wzór pozwu o rozwód	115
3.4. Przebieg postępowania	118
3.4.1. Posiedzenia sądu; protokół rozprawy	125
3.4.2. Mediacja w sprawie o rozwód	130
3.4.3. Zawieszenie postępowania	131
3.4.4. Umorzenie postępowania	135
3.5. Postępowanie zabezpieczające w sprawie o rozwód	137
3.5.1. Wzór wniosku o zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych przed wszczęciem sprawy o rozwód	146
3.5.2. Wzór wniosku powoda o zabezpieczenie kontaktów z dzieckiem na czas toczącego się postępowania o rozwód . . .	148
3.5.3. Wzór postanowienia w przedmiocie wniosku o zabezpieczenie kontaktów	150
3.6. Wpływ postępowania o rozwód na inne postępowania	151
3.7. Rozstrzygnięcia w wyroku rozwodowym	154
3.7.1. Rozstrzygnięcie o winie	155
3.7.2. Rozstrzygnięcie o władzy rodzicielskiej, o kontaktach rodzica z dzieckiem i alimentach	160
3.7.3. Rozstrzygnięcie o wspólnym mieszkaniu małżonków	169
3.7.4. Podział majątku wspólnego w wyroku rozwodowym	174
3.7.5. Roszczenia alimentacyjne między małżonkami	176
3.7.6. Wzór wyroku sądu pierwszej instancji	185
ROZDZIAŁ 4. Środki zaskarżenia	189
4.1. Środki odwoławcze	190
4.1.1. Apelacja	190
4.1.1.1. Rozstrzygnięcia sądu po rozpoznaniu apelacji	198
4.1.1.1.1. Wzór wyroku sądu drugiej instancji	204
4.1.2. Zażalenie	209
4.1.3. Zażalenie do Sądu Najwyższego	213
4.2. Skarga kasacyjna	214
4.3. Wznowienie postępowania	215
4.4. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	220
ROZDZIAŁ 5. Ponowny proces o rozwód	225
5.1. Ponowny proces o rozwód po odrzuceniu pozwu o rozwód	225
5.2. Ponowny proces o rozwód po uprzednim umorzeniu	226
5.3. Ponowny proces o rozwód po prawomocnym oddaleniu poprzedniego powództwa o rozwód	230

5.4. Ponowny proces o rozwód po oddaleniu powództwa w tzw. fikcyjnym procesie rozwodowym	234
ROZDZIAŁ 6. Koszty procesu w sprawie o rozwód	238
6.1. Zwolnienie od kosztów sądowych	245
6.2. Wzór wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w całości	247
6.3. Wzór oświadczenia o stanie majątkowym	248
ROZDZIAŁ 7. Skutki rozwodu	253
7.1. Skutki rozwodu o charakterze niemajątkowym	254
7.1.1. Ustanie małżeństwa	254
7.1.2. Możliwość zawarcia nowego małżeństwa	254
7.1.3. Powrót do nazwiska noszonego przed zawarciem małżeństwa	254
7.1.4. Ustanie praw i obowiązków małżeńskich	256
7.1.5. Domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki	256
7.1.6. Skutki rozwodu dotyczące przysposobienia	257
7.2. Skutki o charakterze majątkowym	258
7.2.1. Ustanie ustawowej wspólności majątkowej	258
7.2.2. Możliwość podziału majątku wspólnego	260
7.2.3. Obowiązek dostarczenia środków utrzymania między rozwiedzionymi małżonkami	263
7.2.4. Wyłączenie od dziedziczenia ustawowego	266
7.2.5. Wygaśnięcie uprawnień i obowiązków określonych w art. 28–30 k.r.o.	267
7.2.6. Prawo do renty rodzinnej	268
7.2.7. Skutki podatkowe	271
7.2.8. Spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego po rozwodzie	274
7.2.9. Wyrok rozwodowy jako podstawa wpisu w księdze wieczystej	276
7.2.10. Ustanie wspólności najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych rodziny	279
7.2.11. Prawo do kwatery wojskowej po rozwodzie	280
7.2.12. Prawo odmowy zeznań w kodeksie postępowania cywilnego i kodeksie postępowania karnego	292
7.2.13. Prawo do świadczenia wychowawczego w ramach programu „Rodzina 500 plus” po rozwodzie	292
7.2.13.1. Postępowanie w sprawach o świadczenie wychowawcze	295
7.2.13.2. Wzór wniosku o świadczenie wychowawcze	296
Wybór orzecznictwa	315

Wykaz orzeczeń	321
Podstawa prawna	329
Literatura	331
Aneks	337
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)	337
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)	340

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r. – ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34, poz. 308 z późn. zm.) – uchylona
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
- rozporządzenie nr 2201/2003 – rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz. Urz. UE, wydanie specjalne 2004 r., rozdział 19, tom 6, s. 243–271, sprostowane w Dz. Urz. UE L 347 z 24 grudnia 2009 r.)
- u.k.s.c. – ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 623)
- u.o.p.l. – ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 150 z późn. zm.)
- u.s.m. – ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1222 z późn. zm.)
- u.z.s.z. – ustawa z dnia 20 maja 1976 r. o zakwaterowaniu sił zbrojnych (tekst jedn.: Dz. U. z 1992 r. Nr 5, poz. 19 z późn. zm.) – uchylona

- u.z.s.z. RP – ustawa z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 207)
- ustawa FUS – ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 748 z późn. zm.)
- ustawa zmieniająca z dnia 25 czerwca 2015 r. – ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 1062)

Organy orzekające

- NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- TK – Trybunał Konstytucyjny
- WSA – wojewódzki sąd administracyjny

Czasopisma, publikatory i inne

- Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- M. Praw. – Monitor Prawniczy
- NP – Nowe Prawo
- OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Pracy
- OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
- OSNPG – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich (od 1990 r.)
- OSPiKA – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych (1957–1989)
- OTK ZU – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy
- PiP – Państwo i Prawo
- Probl. Praw. – Problemy Praworządności
- PS – Przegląd Sądowy
- RiPr – Rodzina i Prawo
- RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- SC – Studia Cywilistyczne
- St. Praw. – Studia Prawnicze
- USC – Urząd Stanu Cywilnego

Wykaz skrótów

WPP	–	Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb. Urz.	–	Zbiór Urzędowy
ZN IBPS	–	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZP UKSW	–	Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wprowadzenie

Zgodnie z art. 18 Konstytucji RP małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Z zasady trwałości związku małżeńskiego wynika, że jego ustanie następuje w sytuacjach określonych przepisami prawa. Małżeństwo ustaje na skutek:

- 1) śmierci jednego z małżonków (art. 1 § 1 i 2 k.r.o.);
- 2) unieważnienia małżeństwa (art. 17 k.r.o.);
- 3) uznania małżonka za zmarłego (art. 55 k.r.o.);
- 4) orzeczenia rozwodu (art. 56 k.r.o.).

Rozwód jest jednym ze sposobów spowodowania ustania małżeństwa. Jest instytucją tak dawną jak małżeństwo. W okresie międzywojennym prawo małżeńskie nie zostało zunifikowane (obowiązywało tzw. prawo dzielnicowe, które w różny sposób regulowało rozwód i separację).

Z dniem 1 stycznia 1946 r. dekretem z dnia 25 września 1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz. U. Nr 48, poz. 270) instytucję rozwodu wprowadzono dla całego obszaru Polski, zniesiono instytucję separacji prawnej występującą w prawie małżeńskim obowiązującym w niektórych dzielnicach Rzeczypospolitej. W myśl art. 24 dekretu „na żądanie jednego z małżonków sąd orzeka rozwód, jeżeli uzna, że względ na dobro niepełnoletnich dzieci nie stoi temu na przeszkodzie, oraz jeżeli stwierdzi stały rozkład pożycia małżeńskiego”. W dekreście wymieniono ważne przyczyny rozkładu pożycia np.: „cudzołóstwo, nastawanie na życie powoda lub jego dziecka, odmawianie środków na utrzymanie rodziny, opuszczenie wspólnego zamieszkania bez słusznej przyczyny, dopuszczenie się przestępstwa hańbiącego, hulaszce lub rozwiążle życie, uprawianie zajęcia hańbiącego

lub ciągnięcie żeń zysków, nałogowe pijaństwo lub narkomania, weneryczna choroba zaraźliwa dla małżonka lub niebezpieczna dla potomstwa, choroba psychiczna, niemoc płciowa przed ukończeniem 50 roku życia". W drodze wykładni art. 24 dekretu orzecznictwo ukształtowało zasadę rekryminacji, odmawiając małżonkowi, który wyłącznie swoim zawinionym zachowaniem doprowadził do trwałego rozkładu pożycia, możliwości uzyskania rozwodu na jego żądanie; dopuszczalne było orzeczenie rozwodu z winy obojga małżonków [B. Czech (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, s. 366 i n. oraz powołana tam literatura].

Od 1 października 1950 r. obowiązywał kodeks rodzinny (ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r., Dz. U. Nr 34, poz. 308), który jako przesłankę rozwodu przyjął „zupelny i trwały” rozkład pożycia wywołany przez „ważne powody” (art. 29 § 1 k.r.) – bez ich wymieniania. Kodeks rodzinny przewidywał niedopuszczalność rozwodu ze względu na dobro małoletnich dzieci (art. 29 § 2 k.r.), a także, jeżeli „żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód” (art. 30 § 1 k.r.), „jednakże mimo braku takiej zgody sąd, mając na względzie interes społeczny, może orzec rozwód w przypadkach wyjątkowych, jeżeli małżonkowie pozostają w długotrwałym rozłączeniu” (art. 30 § 2 k.r.) [B. Czech (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, red. K. Piasecki, s. 368 i n.].

Obecnie instytucję rozwodu regulują przepisy ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082), który obowiązuje od 1 stycznia 1965 r. Podstawowe przesłanki rozwodowe, zawarte w art. 56 k.r.o., zostały przejęte z kodeksu rodzinnego z 1950 r. Usunięta została wzmianka o ważnych powodach rozkładu pożycia. Wprowadzono kolejną negatywną przesłankę rozwodową (art. 56 § 2 *in fine* k.r.o.), zgodnie z którą rozwód jest niedopuszczalny, jeżeli z innych względów (niż dobro dzieci) jego orzeczenie byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Inaczej niż w kodeksie rodzinnym z 1950 r. sformułowana została zasada rekryminacji – mimo braku zgody niewinnego małżonka rozwód jest dopuszczalny, jeżeli odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 3 *in fine* k.r.o.) [B. Czech (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, red. K. Piasecki, s. 369].

Z powyższego wynika, że podstawy orzekania rozwodu nie uległy gruntownej zmianie, w związku z tym bogaty dorobek wypracowany przez orzecznictwo sprzed wejścia w życie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego może okazać się pomocny także współcześnie. Należy jednak pamiętać, aby korzystać z niego w odpowiednim zakresie. Uchwały całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego dotyczące spraw rozwodowych, które utraciły wiążący walor wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej, zachowały jednak znaczenie jako rodzaj wykładni sądowej (uchwała pełnego składu SN z dnia 5 maja 1992 r., KwPr 5/92, OSNC 1993, nr 1–2, poz. 1; art. 178 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 62 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 499 z późn. zm.).

Na podstawie danych statystycznych dotyczących orzekania rozwodów na przestrzeni 13 ostatnich lat można sformułować wniosek, że jest to istotny problem społeczny zarówno w Polsce, jak i w państwach Unii Europejskiej.

W Polsce w ostatnich latach ustaje ponad 200 tys. małżeństw rocznie, w tym około 30% w wyniku rozwodu, a pozostałych prawie 70% w wyniku śmierci współmałżonka. W latach 90. ubiegłego wieku oraz na początku bieżącego stulecia proporcje wynosiły niespełna 20 do ponad 80 (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/malzenstwa-i-dzietnosc-w-polsce,23,1.html>, dostęp: 6 maja 2016 r.).

W poszczególnych latach w Polsce liczba orzeczonych rozwodów przedstawiała się następująco: 2000 r. – 42 770; 2001 r. – 45 308; 2002 r. – 45 414; 2003 r. – 48 632; 2004 r. – 56 332; 2005 r. – 67 578; 2006 r. – 71 912; 2007 r. – 66 586; 2008 r. – 65 475; 2009 r. – 65 345; 2010 r. – 61 300; 2011 r. – 64 594; 2012 r. – 64 432; 2013 r. – 66 132; 2014 r. – 65 761 (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2015,3,9.html>, dostęp: 6 maja 2016 r.).

W 2014 r. na każdy 1000 istniejących małżeństw 7,3 zostało rozwiązanych orzeczeniem sądu, podczas gdy na początku lat 90. było ich 4,6. W ponad 2/3 przypadków powództwo o rozwód wnosi kobieta. Natomiast orzeczenie rozwodu z winy żony następuje w ponad 3% przypad-

ków (wina męża orzekana jest w 18% rozwodów), ale przeważnie sąd nie orzeka winy (ok. 74% rozwodów). Najczęściej jako przyczynę rozwodu małżonkowie deklarują niezgodność charakterów (ponad 1/3 wszystkich rozwodów), kolejne przyczyny to zdrada lub trwały związek uczuciowy z inną osobą (1/4 rozwodów) oraz alkoholizm (19%). Rozwiedzeni małżonkowie przeżywają ze sobą średnio około 14 lat (staż małżeński nieznacznie się wydłuża); z roku na rok są też trochę starsi. W 2013 r. statystyczny rozwiedziony mężczyzna miał średnio 40–41 lat, kobiety były o ponad 2 lata młodsze.

Wyznaczając opiekę nad małoletnimi dziećmi pozostającymi z rozwiedzonego małżeństwa, sąd najczęściej przyznaje opiekę wyłącznie matce (60% przypadków w 2013 r.), wyłącznie ojcu jedynie w około 5% przypadków, a w stosunku do 34% rozwiedzionych małżeństw orzeka wspólne wychowywanie dzieci (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/malzenstwa-i-dzietnosc-w-polsce,23,1.html>, dostęp: 6 maja 2016 r.).

W opracowaniu przygotowanym przez Główny Urząd Statystyczny w ramach zrealizowanego w listopadzie 2015 r. projektu Eurostatu dotyczącego dzietności, zawierania i rozpadu małżeństw oraz stanu cywilnego ludności w poszczególnych krajach Unii Europejskiej wskazano, że z punktu widzenia prawnego stanu cywilnego ponad połowa ludności w wieku 20 lat i więcej 28 krajów Unii Europejskiej żyje w związkach małżeńskich (55,3%). Ze spisów ludności przeprowadzonych około 2011 r. we wszystkich krajach Unii wynika, że osób rozwiedzionych jest 7,4%, ze zróżnicowaniem w poszczególnych państwach członkowskich. Kolejne grupy to kawalerowie i panny – 28,1%, osoby owdowiałe – 8,9%.

W poszczególnych państwach UE odsetek osób pozostających w małżeństwie jest zróżnicowany. Najwyższy – ponad 60% – odnotowano na Cyprze, Malcie, w Grecji, Rumunii i Polsce (por. tabela). Mniej niż połowa ludności (w wieku 20 lat i więcej) pozostaje w prawnym związku małżeńskim w Estonii, Szwecji, na Łotwie, Węgrzech, w Finlandii i Słowenii. Największy odsetek osób rozwiedzionych w krajach UE odnotowano na Łotwie, w Estonii i Czechach (13–15%), najniższy – na Malcie (0,6%), w Irlandia i we Włoszech.

Łudność w wieku 20 lat i więcej w krajach UE w 2011 r. według stanu cywilnego prawnego (w %)

Kraje	Kawalerowie, panny*	Żonaci, zamężne	Wdowcy, wdowy	Rozwiedzeni, rozwidzione	Inny i niustalony
UE-28	28,1	55,3	8,9	7,4	0,3
Austria	28,6	53,2	8,6	9,5	0,0
Belgia	25,1	52,1	8,3	10,1	4,4
Bułgaria	26,2	54,2	12,6	7,1	0,0
Chorwacja	23,8	59,2	12,0	4,7	0,2
Cypr	23,9	64,6	5,8	4,9	0,9
Czechy	25,0	52,8	9,1	12,8	0,2
Dania	30,0	51,8	7,3	10,6	0,2
Estonia	32,0	41,5	10,8	14,5	1,2
Finlandia	32,0	48,3	7,1	12,3	4,4
Francja	32,7	51,0	8,3	8,1	0,0
Grecja	24,3	62,4	9,4	3,8	0,0
Hiszpania	29,8	56,5	7,9	5,8	0,0
Holandia	30,3	53,0	6,8	8,6	1,4
Irlandia	36,9	54,8	5,7	2,6	0,0
Litwa	21,0	54,4	12,6	12,0	0,0
Luksemburg	27,5	55,1	7,1	8,3	2,0
Łotwa	26,9	46,9	11,2	15,0	0,0
Malta	28,2	64,6	6,6	0,6	0,0
Niemcy	26,5	55,8	8,9	8,6	0,1
Polska	22,9	60,8	10,5	5,4	0,4
Portugalia	25,4	58,4	9,1	7,0	0,0
Rumunia	21,5	61,1	12,0	5,3	0,1
Słowacja	26,4	52,3	9,1	9,8	2,4
Słowenia	35,0	49,4	8,8	6,8	0,0
Szwecja	37,2	43,9	6,7	12,4	0,1

Wprowadzenie

Kraje	Kawalerowie, panny*	Żonaci, zameężne	Wdowcy, wdowy	Rozwiedzeni, rozwiedzione	Inny i nieustalony
Węgry	27,5	57,7	12,3	12,4	0,0
Wielka Brytania	30,3	52,7	7,5	9,4	0,0
Włochy	27,6	59,9	9,6	2,8	0,0

* Osoby niebędące do tej pory w związku małżeńskim lub w zarejestrowanym związku partnerskim.

Źródło: Eurostat (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/malzenstwa-i-dzietnosc-w-polsce,23,1.html>, dostęp: 6 maja 2016 r.)

Rozdział 1

Przesłanki rozwodu

Rozwiązane przez rozwód może być małżeństwo świeckie bądź małżeństwo kanoniczne, które od chwili zawarcia wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 listopada 2000 r. stwierdził, że orzeczenie sądu kościelnego o ważności bądź o ustaniu małżeństwa kanonicznego nie może mieć prejudycjalnego wpływu na orzeczenie sądu państwowego o ważności lub o ustaniu świeckiego związku małżeńskiego (wyrok SN z dnia 17 listopada 2000 r., V CKN 1364/00, OSNC 2001, nr 9, poz. 126). Zgodnie z art. 10 ust. 3 i 4 konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318), orzekanie o ważności małżeństwa kanonicznego, a także w innych sprawach małżeńskich przewidzianych w prawie kanonicznym, należy do wyłącznej kompetencji władzy kościelnej, natomiast orzekanie w sprawach małżeńskich w zakresie skutków określonych w prawie polskim należy do wyłącznej kompetencji sądów państwowych.

W myśl art. 10 ust. 1 konkordatu od chwili zawarcia małżeństwo kanoniczne wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, jeżeli:

- 1) między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego,
- 2) złożył oni przy zawieraniu małżeństwa zgodne oświadczenie woli dotyczące wywarcia takich skutków i
- 3) zawarcie małżeństwa zostało wpisane w aktach stanu cywilnego na wniosek przekazany urzędowi stanu cywilnego w terminie 5 dni od

zawarcia małżeństwa; termin ten ulega przedłużeniu, jeżeli nie został dotrzymany z powodu siły wyższej, do czasu ustania tej przyczyny.

Ustalenia zawarte w konkordacie zostały zrealizowane m.in. w art. 1 § 2 i 3 k.r.o., w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 117, poz. 757). Według treści art. 1 § 2 k.r.o. małżeństwo kanoniczne może być źródłem powstania związku świeckiego, o czym decydują wyłącznie małżonkowie. Rozdzielność jurysdykcji sądów kościelnych i świeckich wynika w szczególności z zasadniczych różnic istniejących pomiędzy prawem polskim a prawem kanonicznym w odniesieniu do przyczyn ważności i ustania małżeństwa.

Orzeczenia sądów kościelnych mogą mieć natomiast znaczenie dowodowe w sądowym postępowaniu cywilnym. W doktrynie istnieją rozbieżności w ocenie charakteru prawnego dokumentów kościelnych, uznawanych bądź za dokumenty urzędowe (art. 244 § 2 k.p.c.), bądź za dokumenty prywatne szczególnego rodzaju (art. 245 k.p.c.).

W myśl art. 56 k.r.o., jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednakże mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (§ 2). Rozwód nie jest również dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (§ 3).

Przesłankę pozytywną orzeczenia rozwodu stanowi trwały i zupełny rozkład pożycia małżeńskiego. Na podstawie przepisów art. 56 k.r.o. wyróżniamy także trzy przesłanki negatywne: żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia (chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego), sprzeczność rozwodu z dobrem wspól-

nych małoletnich dzieci oraz sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego. Orzeczenie rozwodu jest dopuszczalne, gdy zachodzi przesłanka pozytywna, natomiast nie występują przesłanki negatywne.

1.1. Zupełny i trwały rozkład pożycia jako przesłanka pozytywna rozwodu

Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód (art. 56 § 1 k.r.o.). Dopuszczalne jest orzeczenie rozwodu, jeżeli sąd ustali, że pożycie małżeńskie uległo zupełnemu i trwałemu rozkładowi, przy jednoczesnym ustaleniu braku przesłanek negatywnych. Decydujące jest istnienie rozkładu pożycia w dacie zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Rozkład pożycia jest trwały, jeżeli ustały wszystkie więzi łączące małżonków, zupełny – jeżeli więzi te ustały na tyle dawno, że według zasad doświadczenia życiowego powrót małżonków do wspólnego pożycia nie nastąpi.

Sąd rozwodowy powinien w pierwszej kolejności ustalić istnienie przesłanki pozytywnej, a następnie zbadać, czy nie istnieje przesłanka negatywna. Przykładowo, niedopuszczalność rozwodu w sytuacji, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładowi pożycia (art. 56 § 3 k.r.o.), możliwa jest wówczas, gdy sąd ustali, że ma miejsce rozkład pożycia. „Jeżeli w procesie o rozwód postępowanie dowodowe, którego zakres współokreśliły wnioski stron, dostarczyło materiału wystarczającego do ustalenia przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego oraz do ustalenia, że rozkład ten jest zupełny i trwały (art. 56 i n. k.r.o.), sąd nie ma obowiązku przeprowadzania z urzędu innych dowodów” (wyrok SN z dnia 10 grudnia 1998 r., I CKN 912/97, OSNC 1999, nr 6, poz. 117). Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2002 r., III CKU 47/98, LEX nr 1162958: „W razie ustalenia istnienia materialnoprawnych przesłanek orzeczenia rozwodu (art. 56 k.r.o.) nie mają – dla uwzględnienia powództwa – znaczenia motywów, które skłoniły powoda do wytoczenia powództwa (np. «ucieczka» przed wierzycielami pozwanego). W sprawie o rozwód, jeżeli pozwany uznaje żądanie pozwu, a małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może, w myśl art. 442 k.p.c., ograniczyć postępowanie dowodowe do przesłuchania stron. Nie zwalnia to jednak sądu od ustalenia

Komentarze z wokandy

Elżbieta Szczepanowska – radca prawny; asystent w Katedrze Postępowania Cywilnego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; autorka opracowań z zakresu prawa rodzinnego i postępowania cywilnego.

Książka uzupełnia cieszącą się uznaniem czytelników serię „Komentarze z wokandy”. Podstawowym walorem publikacji z tej serii jest przyjęta konwencja komentowania spraw, a nie przepisów, co umożliwia przedstawienie biegu postępowań sądowych w aspekcie materialnym i procesowym w wielopłaszczyznowym ujęciu.

Zaletą tej publikacji jest również zaprezentowanie w ramach jednego opracowania zagadnień dotyczących przebiegu spraw o rozwód. Przywołane bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego, sądów powszechnych oraz wzory pism powodują, że nie jest to tylko typowy komentarz do przepisów, lecz także kompleksowe omówienie kwestii będących konsekwencją wniesienia pozwu o rozwód, a dotyczących spraw całej rodziny.

W książce przybliżono zarówno pozytywne, jak i negatywne przesłanki rozwodu. Omówiono jurysdykcję w sprawach małżeńskich oraz przebieg postępowania rozpoznawczego i zabezpieczającego oraz uwzględniono kwestie kosztów. Wskazano i skomentowano środki zaskarżenia przysługujące w sprawach o rozwód. W poszczególnych rozdziałach zaś zamieszczono przykłady spraw, wzory pism procesowych, formularzy, wyroków sądów, a także wybór też orzeczeń sądowych. Osobny rozdział poświęcono zagadnieniom ponownego procesu o rozwód. Rozważania zostały zakończone przedstawieniem majątkowych i niemajątkowych skutków orzeczenia rozwodu.

Publikacja jest skierowana przede wszystkim do adwokatów, radców prawnych, a także sędziów orzekających w sprawach o rozwód. Zainteresuje ona również aplikantów radcowskich i adwokackich oraz strony spraw o rozwód nieposiadające wykształcenia prawniczego.



ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-264-9088-0



CENA 169 ZŁ (W TYM 5% VAT)